

A belső emigráció

Románia mindig is létszükségletének tartotta azt, hogy a területén élő egyéb nemzetek homogén együttélését megszüntesse. Már a múlt században így telepítették szét a dobrudzsai törököket és bolgárokat, a moldvai zsidókat - s egy-egy ilyen népesség-vérátömlesztés egyben nem csak a belső népességstruktúrát alakította át a román érdekeknek kedvező módon, hanem egyben szorgalmazta a más-nemzethez tartozók valódi emigrációját is, azaz eltávozásukat az országból.

A magyarokkal a királyi Románia némileg kesztyűs kézzel bánt (1918-1940); kesztyűs kézzel persze, ha az akkori egyéb nemzetiségekkel vagy a mai magyarüldözéssel vetjük össze ezeket az intézkedéseket. Természetesen megsértették a trianoni diktátum ama kitételét, hogy a népesség-homogenitáson és -arányon nem lehet népességcserékkel, be- és kitelepítésekkel módosítani. Igaz, ezt senki sem vette komolyan; legkevésbé a trianoni illetékesek. Az akkori román hatóságokat azonban visszatartotta némileg a belső magyar ellenzék, amelyet 1947/48 után a román kommunistáknak sikerült kiirtaniuk.

A helyzet ma ott tart, hogy a mai román kormányzat akként él vissza a népességcsere lehetőségeivel, ahogyan épp nem szégyell. A magyarországi kormányzat nem akar, az itteni magyarság elnyomott vagy gerincetört vezetői pedig nem tudnak ez ellen semmit sem tenni. S így tehetetlenül nézzük mind egész városok, megyerészek nyomtalan felszívódását, mind pedig azokat a teljesen abszurd következményeket, amelyeket e cserék szükségszerűen és minden más területen előidéznek.

Melyek ezek a következmények? Mindenekelőtt a gazdasági-kulturális profilváltozás. Az adott területen döntő többségben élő magyarok több száz éve kialakult, életképes közösségi életet éltek, amelyet előbb a közelebbi román részekről kényszerrel vagy csak csalogatással betelepített románsággal megbontottak, majd életképtelenségüket így "bebizonyítva", azok helyébe - a peremfalvakra - költöztették ki a magyarokat, vagy kényszerítették őket, hogy ott keressenek maguknak megélhetést. Az így felszabaduló társadalmi-gazdasági kapacitásokat viszont az ország egész más helyeiről idekényszerített román emberekkel kötötték le. S hogy ez az életforma még annyira sem volt hatékony, mint a magyarok megbontott, intoleráns életközössége, az nem csoda, ha figyelembe vesszük, hogy a letelepített románságot eleve - és minden józan észnek ellentmondóan - teljesen heterogén módon válogatták össze. Talán, hogy ők sem találva magukra, ne követelhessenek jogokat? Meglehet.

Az ilyenképpen lezajló népességcserek megbontották az osztály- és rétegtagozódást az erdélyi - és szinte az egész romániai - társadalmi életben, s egyben megbontották az osztályok hagyományos és nélkülözhetetlen közösségi egyensúlyát. A magyar és egyéb nem-román nemzetiségű értelmiség - ha egyáltalán fönntudta tartani értelmiségi létét - falusi vagy kisvárosi értelmiséggé degradálódott, gyermekei pedig, ha folytatni akarták az értelmiségi pályát, akkor csak román vidéken kaphattak állást. A munkásság szakképzett rétege ideig-óráig megőrizte pozícióit, de semmiféle vezető funkciót (mester, brigádvezető) be nem tölthetett, kivéve azokat a díszmagyarokat, akiket a valódi vezetés a kirakatba ültetett. A szakképzetlen munkások - számolva az óriási munkanélküliséggel s azzal, hogy ilyen munkára csak románokat vesznek föl - egyre inkább falura szivárgott, ott kószolgatva a nyomort. S ugyanez folyik napjainkban is.

E két, összefüggő tényező egy harmadik következményt is megvilágít, az imigyen "kitelepített" vagy ki- és eltelepülésre kényszerített népesség kulturális leépülését. A falvakra vagy a kisvárosokba, a postai - és az ilyen "luxusnak" számító szolgáltatások - egyre nehezebben jutnak el, vagy ha mégis, akkor nagyon ellenőrzött és ellenséges irányba ható

tendenciával. Az újságokat nem vagy alig lehet még a nagyvárosokban is megrendelni, s ha a magyar újságról van szó (sic!: nem magyarországi, hanem romániai magyar újságról), akkor annak megrendelése, beszerzése néha úgyszólván lehetetlen, vagy van úgy, hogy veszélyes /*/. A könyvelosztás rapszodikus; Óromániában, ahol nem laknak magyarok, néha több magyar nyelvű könyvet lehet látni, mint Brassóban, Aradon vagy Nagybányán.

□

Az 1940-es bécsi döntés úgy jelölte ki a határokat, hogy a főbb magyar városok környékére előzőleg betelepített románságot természetesen Romániához juttatta. Ennek ellenére meghökkentő - ám mai szemszögből ítélve egyben igazságos is -, amiért itt nem játszottak szerepet hadászati, biztonsági megfontolások. (A világon vajon melyik ország engedte volna meg, hogy egy vele szembenálló ellenséges állam, épp a közelség miatt, percek alatt halomra löhesse nagyvárosait? Mert Magyarország ezt tette. Csak a párhuzam végett jegyezzük meg, 1918-ban a trianoni diktátum 100%-ig magyarlakta területeket juttatott Romániának, csak azért, hogy a jogtalanul megszállt területekhez még egy-egy vasútvonalat is kapjon; s ha már vasútvonalat is juttattak neki, akkor az az ellenséges, vagyis a magyar területről ne legyen belöhető.)

Az első világháborút követő időkben a román kormányzatok mindent megtettek, hogy e vitathatatlanul magyar homogenitást képviselő nagyvárosok köré - ha már az akkori demokratikus szokások a magyarok egyszerű kitelepítését nem tették lehetővé - románokat telepítsenek be, vagy a már megkezdett betelepülést szorgalmazzák. *Kolozsvár*, hova a román adminisztráció egyébként is nagyszámú román vitt magával, ennek ellenére megőrizte a magyar számarány döntő többségét. S a környező falvak is magyarlakta települések voltak jobbra, csak egy-két olyan helység akadt, amelynek elrománosítása, vagy ha eleve román volt, akkor a népesség felduzzasztása pozitív eredményeket ígért. Kolozsvár esetében Szászfenes és a Pányiki hágó déli oldalán meghúzódó falvak románsága volt az, amely potenciális román hátszögöt képviselt, s amely hátszög a kommunista vezetés alatt aztán, mint előőr, szerepet játszott Kolozsvár nemzetiségi homogenitásának megbontásában.

Marosvásárhely esetében sokkal egyszerűbb; a várost körülvevő egykori nagy magánbirtokok munkaerejét a századokon át bevándorolt és letelepített románok jelentették, és a város körül így a román falvak homogén közege alakult ki. A betelepítés itt is a "forgatókönyv" szerint történt.

Nagyvárad sem kivétel ilyen szempontból. Délkeletre, főleg a Félixfürdő-Belényes vonalon kompakt román faluközösségek találhatók, amelyeket 1918 után még föl is duzzasztottak az Óromániából odatelepítettekkel. E népességi tény az 1940-es döntés maximálisan figyelembe is vette, s a magyar-román határ Félix-fürdő tőszomszédságában húzódott. A város ezzel szemben, és az északi, nyugati, déli peremterületek szintisza magyarlakta vidékek voltak.

Szatmárnémeti lakosságát nemzetiségi szempontból a máramarosi románság köréből áttelepítettekkel, majd második lépcsőben szintén óromániai munkaerővel töltötték föl, *Csíkszeredát* pedig a Kárpátokon átszivárogtatott, mi több, átcsalogatott moldvaiakkal. Ne feledjük azonban el, hogy Csíkszereda elrománosítása, bármekkora arányokat is öltött, csak a Ceaușescu-éra számlájára írható. Itt olyannyira homogén volt a magyarság, hogy sem az 1913-1940, sem pedig az 1945-1965 időszakban a kormányzat nem merészelt ennek megbolygatását. Ma ezzel szemben ott tartunk, hogy Csíkszereda, stílustalan modern ódonossággal beépített főterén keresgélünk kell néha a magyar szót.

* - Lásd erre vonatkozóan az Állítólag... rovatunkban közölt margittai esetet. - A szerk.

Az Óromániából és nem a közvetlen szomszédságból való népességbetelepítés három erdélyi nagyvárosunkra a legjellemzőbb. Kolozsvárott, mivel az említett próbálkozások ellenére a román szaporulat nem tartotta a kormányzat által megkívánt ütemet, létrehoztak egy vasművet, amely piaci nehézségek miatt csak 30%-os kapacitással működik, ám - és ez a fontos - 40.000 embert foglalkoztat, s ezt a 40.000 főt családotól (számoljunk csak utána, hány embert jelent ez!) Moldvából telepítették be, egy külön lakónegyedet építve föl nekik. Nagyváradon - mivel talán ebben a városban a legnagyobb az emigránsok száma - az ő helyeiket foglalják el a betelepítettek. Ám mivel a román kormányzat semmit sem bíz a véletlenre, ezért itt is fölépítették a maguk teljes veszteséggel működő gyármammutjaikat, amelyek betelepített román munkásokat alkalmaznak szinte kizárólag. Szatmárnémetiben az 1970. évi májusi árvíz a város jó részét elpusztította; az újonnan épült lakásokba azonban nem az őslakosság, hanem betelepítettek költöztek, s itt is fölépültek az ezen felül betelepülők örömeire a gyáróriások, amelyek természetesen semmi eladhatót nem termelnek.

□

A belső emigráció legjellemzőbb adminisztratív jellege, hogy a hatóság megtilt minden mobilitást. Természetesen e tilalom alól - bizonyos vonatkozásokban - mindenki kivétel. E kivételezetség pedig furcsa asszimetrikus tendenciaként létrehozta azokat az elkülönüléseket, amelyek - a román hatóságok szerint - megszüntethetik a nemzeti kérdést Romániában, s egyben, véleményünk szerint, a Románia mai területén élő nemzeteket is. E mobilitás-tilalom alól kivételek a magyarok, ha el akarnak vagy kényszerülnek távozni a nagyvárosokból vagy olyan gazdasági területekről, amelyek eleddig valamennyi román és nem-román hatalom gazdasági létalapját megteremtették. És kivételek a románok, ha akarnak, vagy ha kényszerítik őket a magyarok által "üresen" hagyott "élettér" kitöltésére, (Az "élettér" kifejezést nemcsak a hitlerizmus, hanem a mai román rendszer is előszeretettel használja olykor.)

A mobilitás-tilalom két legpregnánsabb módozata a városok zárolása, valamint az ingázás betiltása.

A nagyvárosokat már hosszú évek óta zárt városoknak nyilvánították, ami annyit jelent, hogy a betelepedést csak bizonyos személyi vagy még inkább hivatali megfontolások alapján lehet kérni és megkapni. Ilyen a házasság és a bizonyos munkahelyekre való kinevezés. Ez utóbbi azonban lehetőséget ad a hatalom számára, hogy a népesség nemzetiségi megváltoztatásának érdekében manipuláljon, hisz kitől függ az, hogy kit neveznek ki egy bizonyos város egy bizonyos intézményének egy bizonyos posztjára? Így történhet meg, hogy egy, a várostól 10-15 km-re lakó egyén *nem* kaphat munkát az illető városban, de állást, sőt lakást is kaphat az, aki bár előzőleg 1200 km-re lakott a szóban forgó településtől, ám zsebében a belügyminisztérium vagy az iparügyi szervek népességstruktúráját átalakító szempontokat is figyelembevevő kinevezése lapul. Így települhettek be a legkülönbözőbb funkciókba a moldvaiak ezrei Kolozsvárott, miközben a kalotaszegi lányok még ma is csak cselédségig vihetik, s azt is illegálisan.

A mobilitás megakadályozásának másik módja a hírhedt "húszas törvény", vagyis az ingázás betiltása. Ennek lényege, hogy az ember nem ott kap - ha kaphat egyáltalán - munkát, ahol lakása van, hanem ott kell letelepedjen, ahol munkahelye van. Az intézkedésnek a hivatalos verzió szerint takarékosági ismérvei vannak, de, Erdélyben legalábbis, mindenképp a népességcsere véglegesítését szolgálja. A magyar munkásság, és leginkább az értelmiség, amelyik a nagyvárosok lakója, mivel munkát ott egyre nehezebben kapnak, a

környező kisvárosokban és falvakban vállal állást, ám ezután már nem lakhatnak - a törvény értelmében - tovább városokban, hanem ki kell költözniük vidékre, föladva ezzel lakásukat, amelyet természetesen majd a helyükbe telepítettek foglalnak el, s föladva minden reményüket, hogy valaha is visszatérhetnek eredeti lakhelyükre.

Sokan azt hitték, hogy ez az intézkedés megvalósíthatatlan. Az utóbbi időben azonban a vonatokon egymást érik az igazoltatások, ahol nem annyira a jegyet, mint inkább a személyazonosságát (amelyben a lakás helye) és a munkahelyi igazolványt kell fölmutatni, s ha e kettő nem ugyanazon helységbe szól, akkor nehéz pénzbüntetéssel nézhet szembe az illető. Ugyanez vonatkozik az autótutakra is, de az igazi vadászat a nyári szezon után várható, amikor a külföldiek már nem zavarhatják a belügyi szerveket efféle munkáikban.

Természetesen mindenki tisztában van azzal, hogy az ingázás önmagában véve egy meglehetősen abnormális állapot; viszont azt is tisztán kell látni, hogy ezt a tervgazdasági mentalitás és ipari rendszer alapvető természetellenessége kreálta. Most a román rendszer, a maga hagyományosan bestiális módján, ennek negatív következményeit az emberekre hárítja át. S ha teheti - márpedig miért ne tehetné - akkor a nem-román nemzetiségűekre.

Romániában a belső emigráció helyzete ma ekként áll.

(Ara-Kovács Attila)